

DEN HOTADE SVENSKHETEN I ESTLAND

MAN har i Sverige länge haft den uppfattningen, att de estniska statsmakterna fört en mot landets minoriteter, enkannerligen den svenska, särskilt liberal politik. Denna åsikt har otvivelaktigt i sin mån bidragit till att Estland till för några år sedan hos svensk allmänhet var mest gynnad nation bland de baltiska staterna. Under senaste år har emellertid dagspressen tid efter annan kunnat lämna meddelanden, som giva vid handen, att den populära uppfattningen om estnisk liberalitet mot den svenska minoriteten tyvärr icke äger sin fulla motsvarighet i verkligheten.

Redan den för några år sedan genomförda bestämmelsen, att barn i blandäktenskap med estnisk fader alltid måste erhålla undervisning i estnisk skola, blev kännbar för den svenska minoriteten. I alla de äktenskap, där modern är estlandssvenska, måste barnen alltså få sin skolundervisning i estnisk skola och uteslutande på estniska språket. I de fall åter, då fadern är estlandssvensk och modern estniska, behöva barnen icke besöka svensk skola utan äga valfrihet. Dessa bestämmelser ha givetvis bidragit till att minska barnantalet i de svenska folkskolorna.

Under förarbetena till Estlands senaste grundlag av den 17 augusti 1937 lyckades man icke komma överens om undervisningsspråket i minoriteternas skolor. Enligt § 22 i grundlagen försiggår skolundervisning som regel på riksspråket. I minoriteternas skolor sker undervisningen »på motsvarande minoritetsspråk och riksspråket inom i lag fastställda grunder och gränser». För något år sedan förspordes att genom särskild lagstiftning undervisningen på minoriteternas språk skulle komma att högst väsentligt inskränkas. De planer, som till äventyrs funnits i denna riktning, ha dessbättre icke förverkligats.

På ett annat område förbereder emellertid den estniska nationalismen en framstöt, som är värd den största uppmärksamhet från svensk sida. Enligt en lag (dekret) om reglerandet av ortnamn, vilken trädde i kraft den 19 april 1938, skall en genomgripande för-

estning av landets ortnamn vara genomförd inom två år, d. v. s. senast den 19 april 1940. Följande bestämmelser må anföras ur denna lag.

Samhällen, byar och fastigheter, vilka bära s. k. främmande namn, måste förändra dem till estniska. Fastigheternas namn måste stavas på ett sätt, som motsvarar den rätta estniska ortografien. Även gator, öppna platser, parkanläggningar, berg, sjöar och vattendrag måste bära estniska namn. Endast i de fall, då namnen äga positiv betydelse ur estnisk historisk synpunkt, kunna de kvarstå oförändrade.

Den sålunda påbjudna förestningen av exempelvis fastigheternas namn förutsättes komma att i stor utsträckning verkställas frivilligt. Därest emellertid i en kommun ägarna av fastigheter med främmande namn icke före den 19 april 1940 inkommit med »frivilligt» förslag till namnändring, åligger det vederbörande kommunalförvaltning att uppsätta förteckning över de fastigheter, vilka skola tvingas antaga nya estniska namn samt förslag till sådana. Kommunalförvaltningen äger fastställa dessa namn, sedan den uppgjorda förteckningen granskats av det s. k. »Rådet för ändring av ortnamn». Detta består av 11 personer, nämligen inrikesministern som ordförande, vice inrikesministern, en representant för vardera av bildnings-, jordbruks-, inrikes-, krigs- och kommunikationsministerierna ävensom en representant för envar av följande organisationer, nämligen Stadsförbundet, Länsförbundet, Akademiska modersmålssamfundet och Akademiska historiska samfundet. Under en månad efter det vederbörande kommunalförvaltning beslutat om namnförändringen har fastighetsägaren besvärsmått hos inrikesministern, vilkens beslut icke kan överklagas.

Detta är i korthet innehållet i den lag, som helt naturligt väckt synnerlig oro i svenskbygden. Redan ha en mångfald urgamla svenska namn utbytts mot estniska. Detta gäller framför allt i postalt hänseende, i telefonkataloger m. m. De nya estniska ortnamnen ha tillkommit efter olika principer. Ibland har en av den estniska befolkningen använd namnform upphöjts till den enda tillåtna. Detta nya officiella namn är ofta en förvrängning av det svenska, vilket för esterna kan ha varit svårt att korrekt uttala. Ibland är det estniska namnet en direkt översättning av det svenska. I andra fall åter är det estniska namnet en ren nybildning.

Det förljudes visserligen, att man på högsta ort i Estland skulle vara böjd för att medge, att alla svenska namn äro av positiv betydelse för Estlands historia. Något officiellt meddelande härom efterfrågar man emellertid förgäves. Ett namnbyte »av fri vilja» bör givetvis kunna åstadkommas även i fråga om historiskt betydelsefulla namn, och i händerna på underordnade myndighetspersoner kan detta bli ett farligt vapen.

Även de namn i städerna, som minna om den onda svenska tiden, äro hotade. Nyligen ha sålunda myndigheterna trots protester föreslagit att Svenska skansen (*Rootsi kants*) i Tallinn uteslutande skall bära sitt hittillsvarande estniska namn, nämligen *Linda mägi* (Lindas kulle).

Det behöver icke särskilt understrykas, vilket hot denna ortnamnsnationalism är mot den svenska minoritetens dyrbaraste rättigheter. Här hotas rätten att på den fäderneärvda jorden behålla namn, vilka ofta präglats för århundraden sedan — mången gång under medeltiden — och vilka innehålla hela svenskbygdens bebyggelsehistoria. Detta ortnamnsmaterial har ännu icke blivit vetenskapligt undersökt. Skulle det genom tvång och maktspråk plötsligt försvinna eller rättare förfalskas, ginge därmed oersättliga värden förlorade. På estniskt håll borde man vara särskilt känslig för att icke kränka dessa värden, vilka det estniska folket själv lyckats bärga genom tiderna. Ty, huru svåra dess öden under främmande härskare än varit, rätten att behålla fäderneärvda namn, uttalade på folkets eget språk, har ingen av dess forna herrefolk dristat sig att kränka.

Svensk Tidskrift har alltifrån världskrigets slutakt i mån av utrymme velat intressera en svensk publik för de baltiska staternas problem. Uppbyggandet av randstatsbarriären har varit ägnat att förbättra vårt eget lands militärpolitiska läge och därför utgjort ett direkt svenskt intresse. Och de underkuvade estniska, lettiska och litauiska folkminoriteternas frigörelse från den ryska övermakten har från början måst väcka den varmaste genklang i de gamla fria nordiska staterna vid Östersjön; icke minst i dessa dagar, då den nationella friheten undergår en så stark värdestegring i alla kretsar ur vårt folk, måste förståelsen för de baltiska folkens kamp för frihetens erövrande och bevarande vara levande i vårt land. Särskilt det estniska folket har alltsedan svensktiden stått våra hjärtan nära. Uppehållandet av intima

kulturella förbindelser med de nya staterna måste för oss framstå som desto viktigare, ju starkare de större makternas tryck mot de små staterna under senare tid blivit. Det svensk-baltiska samarbetsprogram, som riksantikvarien Curman — själv en av dem, som tidigast förstod vikten av intima kulturella relationer med staterna hinsides Östersjön och gjort mest för att utveckla dessa — nyligen framlade på en baltisk konferens å Salsta slott och som publiceras i detta häfte, synes oss i sin politiska avgränsning och måttfulla realism vara den bästa konkordieformeln. Och vi kunna tillägga: vi ha aldrig förstått, varför inte Sverige upprättat egna självständiga legationer i Estland och Litauen — våra faktiska grannstater —, medan legationer upprättats i Egypten, Mexiko o. s. v. Här kan med fog sägas, att snålheten bedragit visheten och vidhjärtenheten.

Just därför att vi finna en kulturpolitisk entente cordiale mellan vårt land och de baltiska staterna så naturlig i Nordens intresse, anse vi oss böra fästa uppmärksamheten på svenskhetens i Estland beträngda läge. Den slutliga lösningen av dess språkliga problem tillkommer givetvis den estniska statsmakten ensam. Men lösningens följder beröra intimt det framtida förhållandet mellan Estland och Sverige. Det aktuella hotet riktar sig icke blott mot en månghundraårig svensk ortnamns- och kulturskatt. Det riktar sig också mot den brygga av förståelse och sympati mellan estniskt och svenskt, som vi i nuets hårda tider sannerligen icke ha råd att försvaga utan i stället borde på allt sätt stärka. Intet är bättre ägnat härför än återställandet av den gamla rikssvenska uppfattningen, att estnisk minoritetspolitik främst bär vidsynthetens prägel — och därigenom bäst blir av positiv betydelse ur estnisk historisk synpunkt.